

"ESTONIA" "RATSAMEHE" KÜTKETAJAV EESTIPÄRASUS

Helilooja Aulis Sallinen tödes Tallinnas, et tema ooper "Ratsamees" on praegu ajakohasem kui esietenduse aegu 1975. aastal Savonlinna ooperipidustustel. "Tänapäeval tahavad paljud Euroopa väikerahvad rajada iseseisvaid rahvusriike. 1970. aastail elati stagnaaga", ütles Sallinen.

Ka "Ratsamehe" libreto autor Paavo Haavikko puudutab ooperi aktuaalsust kirjutises, mis avaldati "Helsingin Sanomates". Haavikko meelest oli "Ratsamees" kõige ajakohasem just esietenduse päeval 1975. aastal, samal päeval kui kirjutati alla Euroopa Julgeoleku ja Koostöökonverentsi kuritegelikule protokollile. "See kokkulepe tagas võitnud riikidele sõjajärgsed piirid ja meelevalla nende piiride sisse jäävate rahvaste üle, hõimudest rääkimata."

"Pidada "Ratsameest" praegu ajakohaseks, tähendab teenida pigem oportunisti, samal ajal kui päevakorraks on tõusnud Uue Euroopa võimuprobleemid, Uus Rooma, kes jagab võimu näilise demokraatia, kuid tegelikult keskvoimu huvides", kuulutab Haavikko. Samal ajal ei eita Haavikko ka libreto praegust aktuaalsust: "Kunstiteose ainus võimalik ajakohasus on selles, kui see pisut ennetab ajaloolisi sündmusi, ei milleski muus." "Estonia" teatri "Ratsamees" on eriti aktuaalne lavastus, olgu siis tegu oportunisti-

UNENÄOLINE JA KAVAL

"Simp" 31.01.92

Foto: VAMBOLA SALUPUU

ga või ei. Luuletaja Haavikkole on see selge tõend tema ennustajavõimest, millele ta ei saa jätta ilmse rahuloluga viitamata, sealjuures vähimagi tagantjärele tarkuse maiguta.

UNENÄOLISUS JA PÄEVAPOLIITIKA

"Ratsamehes" sisaldub väga sünye enustus. Ago-Endrik Kerge lavastus "Estonias" näitab kätte ühe ajaloo hukatuslikest võimalustest, mida tegelikud sündmused siiski pole kinnita-

nud: rahva vabadusvõitlus lõpeb veresaunana ja ooperi lõpustseenis mäsivad ähvardavalt trampidus lavale mustad baretid. "Ratsamehe" poliitiline tähendus tuleb Kerge lavastuses mitmel põhjusel rõhutatult esile. Ta on teinud ooperist sümbolse maailmateatri, milles koor esindab kõikide aegade rahvaid, alates koopaelanikest kuni tänapäevani. Koor kehastab rahvaste mahasurutud unistusi iseseisvusest.

Kui "Ratsameest" esitati Savonlinnas ja Lahtis, oli laval palju realistlikke rekvisiite, mis sidusid ooperi Soome minevikuga. "Estonia" lavastuses seevastu pole kuigi palju ajaloolise draama äratuntavaid märke. Kõik mõjub pigem kui unenägu. "Estonia" "Ratsamees" esitatakse peaaegu tühjal näitelaval (kunstnik Georg Sander), lihtsate seinaelementidega piiratud ruumis. Koori ja ka mõne solisti liikumine mõjub

kui filmi aegluubivõtted. Üliaeglaselt tõstab ja langetab koor käsi, aeglaselt laskutakse kükki ja tõustakse jälle üles, pehmelt liiguvad jalad ja värelevad sõrmed. Lavastuse koreograafilisest joonest aimub, et Kerge on olnud tantsija. Ta on loonud oma lavalise liikumise keele ja kasutab selles leidlikult müstilisi märke, mis tõsi küll, pikapeale muutuvad pisut maneerlikuks. Teatud naiivsusest hoolimata aitab see luua ebatõelisuse muljet.

Tänapäeva Eestis näib valitsevat mingi unenäoline ebakindlus ja teadmatus, mis peegeldub ka "Estonia" lavalt.

PARTITUUR KÕLAS LÄBIPAISTVALT

Ka "Estonia" orkester, mida juhatab soomlane Hannu Bister, jätab lavastusele oma pitseri, teeb esitusest unenäolise vaatepildi. Sallise partituuri omandab erilise läbipaistvuse, saab kerge, kammerliku rüü.

Muusika tõuseb kui une hõlmast: keelpillide pehmed pianisimod, löökriistade helinad ja ortodoksse kirikulaulu müstika hakkavad pikkamööda kujundama helide maailma, mille pinged tihenevad vähehaaval draamaatilisteks tõusudeks, et vaibuda siis taas irratsionaalsusse.

Bister hoiab ülal ka pidevat mediteerivat meeleolu. Sellises muusikas on mitmetähenduslikust, salapära ja tumedust, millest ühteviisi kergelt puhkeb nii aforistlikke mõtisklusi, ajaloo vägivalla masinavärgi müra kui

9

ka seksuaalsete tungide taltsutamataid purskeid. Pekslevad rütmid laadivad rahutut energiat. Tremoloväärinad tunduvad peegeldavat seda nõutust ja meelelist pinevust, milles ooperi tegelased, mehed ja naised oma keerukais suhetes pidevalt viibivad. Kui mehe ja naise suhetes saabub kirkusehetk ja naine tabub eri sugupoolte vastandlikkust, kõlab muusikas kaugeleulatuvat, kuigi habrast lüürilisust. Neil kirgastumise hetkedel on mees ja naine astunud edasi sammu võitluses vabaduse eest, võimu ja vägivalla vastu. Üksikisik ja ühiskond põimuvad ooperis mitmeti.

Ajaloo ja seksuaalsuse taltsutamataid ning vägivaldsete jõudude vastukaaluks on muusikas palju ajatut kõlailu, mis avab omamoodi igavikulise, transsendentaalse sfääri. Sallise partituuri on teinekord peetud miinoorselt raskeks ja süngeks. Bister ja "Estonia" orkester tõestavad otse vastupidist. See muusika on pigem helge ja hõljuv. Raskepärusus ei ahelda sügavaid ja taltsutamata põhjahoousi.

OSATÄITMISTES ON VALLATUID TOONE.

"Ratsamehe" peaosi laulavad "Estonia" juhtivad solistid. Solistide, koori ja orkestri tihe koostöö tagab esituse kõrge taseme.

Mati Palmi Ratsamees ja Helvi Raamatu Anna, peategelaste

paar, mõjuvad väga soomeugri-likult. Mati Palm on oma osas mehine ja võimas. Helvi Raamat särav ja naiselikult pehme olend. Kui Palm ja Raamat mõjuvad soomelikult tõsimeelsetena, on mitmed teised rollid üllatavalt humoristlikud. Eestlased annavad oma rahvuse loomusest tulenevalt ka ooperi tegelastele iroonilisi ja mängulisi jooni. Juba proloogi jutustajal Tiit Trallal on kaval helk silmanurgas. Ivo Kuuse Novgorodi suurkaupmees on laia joonega purjus vene laiutaja, kelle kihk naiste järgi mõjub kolossaalsena. Marika Eensalu uhke kaupmehproua välise koore all peitub himurust. Teo Maiste räuskav kohtunik on tõeline himur veidrik, kõikenäinud naisena irvitab irooniliselt Urve Tautsi Naine. Voldemar Kuslapi Ratsatalunik on koomiline fanaatik, kuid mõjub väga tõepäraselt. Ervin Kärveti kodufilosoof Matti Pulkkinen loeb küünilisenä ajalehti ja sulgub oma paradokse viljelevasse intellektuaalsusse, unustamata torkida ka alles rajatud metsikuvõitu demokraatiat.

Soomekeelsest esietendusest tundis kahtlemata kõige suuremat rõõmu arvukas soomlastest publik, eriti kui solistid esitasid iga sõna ja mõtte nii kaalukana, et lausa sundisid jälgima Haavikko filosoofilist teksti.

HANNU-ILARI LAMPILA

„Sirp“ 31.01.92